

**Policijsko pregovaranje
u kriznim incidentima**

Sarajevo, septembar 2016.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	3
2. TALAČKE SITUACIJE, CILJEVI PREGOVARAČA I PROFESIONALNI PREGOVARAČKI TIM.....	4
3. KAPACITETI POLICIJSKIH SNAGA BOSNE I HERCEGOVINE I SUSJEDNIH ZEMALJA.....	7
4. ZAKLJUČAK I PREPORUKE.....	9
5. BIBLIOGRAFIJA I KORIŠTENI IZVORI.....	11

1. UVOD

Krizni incidenti predstavljaju izuzetno kompleksne događaje s kojima se suočavaju policijske strukture širom svijeta. Pregovarački timovi iz SAD ih svrstavaju u tri velike kategorije: talačke situacije, slučajevi sa zabarikadiranim pojedincima i slučajevi sa osobama koje prijete izvršenjem samoubistva (Wind, 1995). Od navedenih oblika kriznih incidenata, talačke situacije predstavljaju najgori scenario jer su životi nedužnih osoba izloženi direktnoj opasnosti. Također, često se dešava da otmičari imaju neki oblik psihičkog poremećaja što dodatno usložnjava cjelokupnu situaciju u pogledu nepredvidivosti toka događaja. Zbog toga, ne treba čuditi da rješavanje talačkih situacija može potrajati satima, pa čak i danima – npr. pregovarački tim za talačke situacije njujorške policije bio je uključen u rješavanje incidenta koji je trajao više od 50 sati i u kojem je bilo angažovano 17 policijskih pregovarača (Miller, 2007). S druge strane, zadatak profesionalnih pregovaračkih timova je miroljubivo riješiti problem bez ljudskih gubitaka ili povreda. To podrazumijeva brigu za sigurnost taoca, policijskih službenika, ali i samih otmičara. U takvim okolnostima, upotreba sile, odnosno vještina specijalnih policijskih jedinica posljedna je opcija, osim u slučajevima kada su životi osoba u neposrednoj opasnosti. Pregovaranje se pojavljuje kao ključni postupak u miroljubivom iznalaženju rješenja. Primjeri iz američke policijske prakse to potvrđuju jer se pregovaranje pokazalo djelotvornim u prevenciji ljudskih gubitaka u 95 posto slučajeva (Miller, 2005).

Uvažavajući navedeno, cilj rada je istražiti i sačiniti kratki pregled stanja u policijskim strukturama BiH po pitanju postojanja profesionalnih pregovaračkih timova, propisa koji regulišu postupanja policijskih službenika u talačkim situacijama i slučajeva u praksi. U obuhvatu analize istražili smo stanje i praksu u sljedećim policijskim strukturama: Državna agencija za istrage i zaštitu, Direkcija za koordinaciju policijskih tijela BiH, entitetska ministarstva unutrašnjih poslova i Policija Brčko distrikta BiH. Za pribavljanje podataka korištena je metoda ispitivanja instrumentom upitnika sa ponuđenim odgovorima.

2. TALAČKE SITUACIJE, CILJEVI PREGOVARAČA I PROFESIONALNI PREGOVARAČKI TIM

Iako je svaka talačka situacija slučaj *per se*, postoje određene zajedničke karakteristike:

- Otmičar želi da postigne nešto – to može uključivati novac, vlastitu sigurnost, bezbjedan odlazak u drugu zemlju, političke ciljeve (op.a. teroristi znaju koristiti talačke situacije kako bi promovisali i eventualno ostvarili svoje ciljeve, a u nekim slučajevima to može biti pokušaj da natjeraju vlast da oslobodi bitne članove njihove organizacije), pa čak i one koji su produkt bolesne mašte i iluzornog načina razmišljanja (op.a. javlja se kod osoba sa psihičkim bolestima);
- Meta nisu taoci, već neka treća strana koja može obezbjediti ono što otmičar želi; i
- Taoci su aduti u pregovaranju – mogu imati simboličnu vrijednost ali, u suštini, talac može biti svako (Grabianowski, 2005).

Prema tome, generalni cilj pregovarača jeste uspostaviti kontakt s otmičarima, utvrditi njihove zahtjeve i raditi na mirnom rješavanju situacije bez ljudskih gubitaka. Nešto dublji uvid u problematiku ukazuje da pregovarač mora ostvariti niz ciljeva u talačkim situacijama:

- Prolongirati situaciju – što duže traje talačka situacija, vjerovatnije je da će završiti mirno;
- Obezbijediti sigurnost taocima – to podrazumijeva ubjeđivanje otmičara da dozvoli medicinski tretman ili puštanje bolesnih ili povrijeđenih osoba, pregovaranje oko dostave hrane i vode, te puštanja što je moguće više taoca;
- Držati situaciju smirenom – pregovarač bi trebao imati pozitivan i optimističan stav uvjeravajući otmičara da će se na kraju sve završiti mirno; i
- Podsticati razvoj veze između otmičara i sebe, te otmičara i taoca – pregovarač se mora ponašati kao da razumije razloge zbog kojih je otmičar to sve uradio ali, istovremeno, imati i jak stav, ne samo volju da udovolji. Također, trebao bi podsticati aktivnosti koje zahtijevaju saradnju između otmičara i taoca. Što otmičari bolje poznaju svoje taoce, odnosno kada ih počnu posmatrati kao ljudska bića, postat će im teže da ih likvidiraju (Grabianowski, 2005).

ZANIMLJIVOST #1: ŠTOKHOLMSKI SINDROM

Štokholmski sindrom podrazumijeva situaciju u kojoj taoci razvijaju simpatije prema svojim otmičarima. Termin je nastao kako bi se opisalo čudno ponašanje četiri uposlenika banke u Štokholmu koji su držani u zatočeništvu šest dana od strane dva pljačkaša/otmičara u avgustu 1973. godine. Taoci su otišli do te mjere da su pomagali otmičarima, a dvije uposlenice su se naposljetku vjerile za njih. Iako postoje brojne teorije, teško je objasniti Štokholmski sindrom. Po pravilu se javlja u talačkim situacijama koje traju nekoliko dana ili sedmica što omogućava otmičarima i taocima da se bolje upoznaju (Grabianowski, 2005; Miller, 2005; Texas Association of Police Explorers, 2009).

U ostvarivanju navedenih ciljeva policijski pregovarač ne djeluje sam, već čitav tim osoba koje svojim aktivnostima doprinose mirnom rješenju nastale situacije. Naime, radi se o profesionalnom pregovaračkom timu u kojem svaki član ima tačno određene zadatke i funkcije. Analizom stavova autora koji se bave navedenom problematikom uočeno je šire i uže poimanje strukture profesionalnog pregovaračkog tima, ali i određena ista ili slična shvatanja u pogledu zadataka i funkcija pojedinih njenih elemenata. Sinteza njihovih razmatranja ukazuje da bi strukturu pregovaračkog tima trebali sačinjavati:

- *Vođa tima* – osoba odgovorna za organiziranje tima te odabir njegovih članova; planiranje i nadgledanje nad obukom i sl. Njegova uloga se može preplitati s onom koju obavlja *glavnomkomandujuća osoba* na stvarnom mjestu događaja i koja je odgovorna za kontrolu toka saobraćaja, usmjeravanje aktivnosti pregovarača, angažovanje i raspoređivanje specijalne policijske jedinice i sl;
- *Psiholog* – uočeno je da su timovi sa psihologom učinkovitiji u obavljanju svojih aktivnosti. Ima dvojnu funkciju. Prva funkcija se odnosi na pomaganje u odabiru članova tima, te njegov razvoj i obuka, dok se druga odnosi na operativnu pomoć tokom talačke situacije. To podrazumijeva nadzor razvoja i toka pregovaranja, psihološko profiliranje otmičara i taoca, procjenu nivoa opasnosti i rizika, nadzor psihičkog stanja pregovarača i sl;
- *Pregovarači* – predstavljaju srž tima. Pravilo je da postoji jedan primarni, te jedan ili više sekundarnih (pomoćnih) pregovarača. Primarni pregovarač je osoba koja je zadužena za uspostavljanje kontakta i vođenje pregovora s otmičarima. Sekundarni pregovarači obavljaju više bitnih funkcija: vršenje nadzora nad pregovaranjem; preuzimanje uloge ukoliko primarni pregovarač nije u stanju uspostaviti adekvatnu komunikaciju s otmičarem ili ako postoje neke jezičke ili kulturološke barijere; nadziru primarnog pregovarača kako bi uočili znakove stresa i kada mu je neophodna pauza nakon višesatnog pregovaranja; pomažu davanjem savjeta u pogledu: upotrebe pregovaračkih vještina, nastalih promjena, tempa, riječi koje mogu predstavljati „okidače“, interpretacije poruka datih od strane

otmičara i sl; pravljenje bilješki i nastojanje da primarni pregovarač sve vidi i čuje na pravilan način; pružanje stalne moralne podrške i ohrabrenja; lijevak su za sve informacije koje dolaze u pregovaračku sobu te time kontrolišu pristup primarnom pregovaraču kako bi se isključivo fokusirao na pregovaranje; dostavljaju informacije primarnog pregovarača do glavne i odgovorne osobe na licu mjesta putem „kurira“ i sl;

- *Policijski službenik nadležan za pribavljanje obavještajnih podataka* – u pogledu ovog elementa strukture pregovaračkog tima postoje određeni različiti stavovi. Neki autori navode da se radi o klasičnom policijskom službeniku, dok drugi ističu da se u toj ulozi nalazi obučeni pregovarač. Također, postoje i razmišljanja po kojima ta osoba ima samo ulogu koordinatora, odnosno za aktivnosti prikupljanja podataka angažuje različit personal. Međutim, autori su saglasni da se pribavljaju podaci o osumnjičenicima/otmičarima, taocima (njihov identitet, eventualnu povezanost s otmičarem, trenutno zdravstveno stanje i sl) i fizičkim karakteristikama zabarikadiranog područja (ulazi, izlazi i sl). U pogledu otmičara prikupljaju se podaci o: individualnom opisu; prošlosti (što uključuje kriminalnu i/ili prošlost liječenja psihičkih bolesti, značajne događaje i sl); familijarnim i bliskim vezama; finansijskom stanju i sl;¹
- *Policijski službenik nadležan za komunikaciju* – ima zadatak da bude u kontaktu sa svim pojedincima i agencijama koji su važni za rješavanje nastale krize – npr, hitna pomoć, vatrogasci, preduzeća za distribuciju električne energije, kompanije za pružanje telekomunikacijskih i televizijskih usluga, vodovod i kanalizacije, mediji i sl. U pogledu medija i javnosti, bilo bi korisno da te poslove obavlja *službenik za odnose s javnošću* čija je funkcija da im dostavlja pravovremene i tačne informacije bez da kompromituje operaciju; i
- *Specijalna jedinica* – imaju zadatak da izvrše prisilni ulazak ako i kada glavna i odgovorna osoba na licu mjesta utvrdi da su pregovori propali ili da su taoci u neposrednoj životnoj opasnosti² (Miller, 2007; Texas Association of Police Explorers, 2009; Wind, 1995).

¹ Naime, radi se o kriminalističkoj obavještajnoj djelatnosti koja je bitna komponenta djelotvornog rada savremenih policijskih struktura. Prema INTERPOL-u, moguće je razlikovati stratešku i operativnu (taktičku) kriminalističku obavještajnu djelatnost. U kontekstu predmeta istraživanja ovog rada, radi se o operativnoj kriminalističkoj obavještajnoj djelatnosti koja nastoji ostvariti tačno određeni policijsko-operativni cilj. Također, ona omogućava utvrđivanje veza između osumnjičenika i njihove uključenosti u kriminalne aktivnosti, ključnih istražnih ili informacijskih praznina i nedostataka i stvaranje profila, tzv. profiliranje, poznatih ili osumnjičenih kriminalaca (Interpol, n.d.).

² Ukoliko nastane potreba za vještinama specijalne policijske jedinice, savjetuje se da se pregovaračima ne govori kada će se izvesti napad jer im je jako teško da se ne odaju kroz ton glasa ili izbor riječi (Grabianowski, 2005). Ukoliko se odaju, takva situacija može postati izuzetno opasna jer počinioci mogu posegnuti za nasiljem zbog straha da će biti savladani silom (Michaud et al, 2008). Osim toga, treba znati da je taktički napad

ZANIMLJIVOST #2: PRVI PREGOVARAČKI TIM

Prvi policijski pregovarački tim na svijetu je formiran u njujorškoj policiji (NYPD). U 2013. godini obilježio je svoju četrdesetu godišnjicu. Nastao je nakon niza incidenata u gradu i okolici koji su kulminirali nasiljem u kojem su osobe povrijeđene ili ubijene, uključujući i policijske službenike. Danas, njujorški pregovarački tim odgovara na više incidenata mjesečno, nego što to čini većina ostalih policijskih struktura u SAD na godišnjem nivou (Miller, 2007).

3. KAPACITETI POLICIJSKIH SNAGA BOSNE I HERCEGOVINE I SUSJEDNIH ZEMALJA

Iako se sve specijalne policijske jedinice u BiH uvježbavaju i osposobljavaju za taktičko rješavanje talačkih situacija, rezultati istraživanja pokazuju da domaće policijske agencije, koje su bile u fokusu razmatranja, nemaju profesionalni pregovarački tim u svojoj operativnoj strukturi. Taj nedostatak možda i najviše iznenađuje za Državnu agenciju za istrage i zaštitu (SIPA) koja se smatra glavnom oštricom u borbi protiv najtežih oblika krivičnih djela. Ipak, osim Direkcije za koordinaciju policijskih tijela BiH, razmatrane agencije raspolažu sa dva ili više policijskih službenika koji po potrebi obavljaju funkciju pregovarača u talačkim situacijama. Dakle, budući da raspolažu najvažnijim elementom svake pregovaračke strukture, može se sa sigurnošću zaključiti da su u stanju oformiti *ad hoc* tim u slučaju potrebe i odgovoriti zadatku. U pogledu zakonske regulative, samo Policija Brčko distrikta BiH i Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske posjeduju propis koji reguliše postupanje policijskih službenika u talačkim situacijama. Također, jedino je MUP RS određenu talačku situaciju uspješno okončao pregovaranjem od 2011. do 2016. godine, dok se ostale agencije nisu susretale s tim oblikom kriminaliteta u istom periodu. Policijske strukture na nižim nivoima vlasti se nisu uzimale u razmatranje, ali može se pretpostaviti da je stanje slično.

U odnosu na Bosnu i Hercegovinu, u Republici Hrvatskoj su pregovarački timovi uspostavljeni u okviru Specijalne policije MUP-a RH, odnosno pri njene četiri organizacione jedinice: antiteroristička jedinica Lučko i specijalne jedinice policije Split, Rijeka i Osijek.³ Tokom ove godine će obilježiti svoju 11. godišnjicu od osnivanja, a nastali su kao rezultat

specijalne policijske jedinice jedan od tri posebno opasna perioda tokom talačke situacije i da ima najveći stepen rizika da taoci budu povrijeđeni ili, čak, ubijeni (Miller, 2005).

³ Specijalna policija MUP-a RH se sastoji od komande (Zapovjedništvo Specijalne policije) i šest organizacionih jedinica: ATJ Lučko, SJP Split, SJP Rijeka, SJP Osijek, vazduhoplovna jedinica i ronilački centar. Za više informacija vidjeti: <http://www.mup.hr/main.aspx?id=162>.

saradnje sa Saveznom Republikom Njemačkom započetom 2004. godine.⁴ U Republici Srbiji, Pregovarački tim Ministarstva unutrašnjih poslova uspostavljen je tokom 2004. godine s ovlaštenjem nosioca pregovaračkih aktivnosti tokom rješavanja kriznih i konfliktnih situacija i sastoji se od više timova. Tim posjeduje jednu specifičnost koja je dosta slična s domaćom situacijom jer ne postoje stalno angažovani pregovarači, već se policijski službenici s drugih radnih mjesta angažuju na tim poslovima po potrebi.⁵ Za rješavanje talačkih situacija u Republici Crnoj Gori nadležna je Specijalna antiteroristička jedinica (SAJ) pri ministarstvu unutrašnjih poslova. U sistematizaciji radnih mjesta navedene jedinice predviđeno je i „viši policijski inspektor – vođa pregovaračkog tima“. Neki od njegovih zadataka podrazumijevaju neposredno rukovođenje pregovorima u kriznim situacijama, samostalno ili kao vođa pregovaračkog *ad hoc* tima; kao vođa, zastupa tim u štabu akcije u kojem se po potrebi nalazi; odgovoran je za sprovođenje naredjenja izdatih pregovaračkom timu; informiše članove kriznog štaba o trenutnom stanju u kriznoj situaciji i nudi im prijedloge za tok pregovora.⁶

ZANIMLJIVOST #3: KAKO SE PONAŠATI U TALAČKIM SITUACIJAMA?

Budući da su talačke situacije stresni i nepredvidivi događaji, donosimo Vam nekoliko pravila da ih što lakše prebrodite ukoliko se u njima nađete:

1. Najopasnije je tokom prvih 15 do 45 minuta: ostanite što smireniji dok se situacija malo ne stabilizira;
2. Budite kooperativni i nemojte se prepirati ili svađati;
3. Govor tijela je jako bitan: nemojte buljiti u otmičara ili okretati mu leđa, osim ukoliko Vam tako naredi;
4. Ne pokušavajte se dodvoriti otmičaru nudeći prijedloge ili pomoć: ako Vam postavi određeno pitanje, ponudite mu adekvatan odgovor;
5. Ako otmičar dozvoljava, održavajte odnos i pozitivnu komunikaciju s ostalim taocima;
6. Da Vam vrijeme što konstruktivnije prođe, razmišljate o voljenim osobama, planovima za budućnost ili osmatrajte okruženje u kojem se nalazite i pratite dešavanja. Tako ćete pomoći policijskim snagama tokom ispitivanja nakon što se okonča talačka situacija, ali nemojte biti previše uočljivi;
7. Najteža je odluka o bijegu: ukoliko se ne nalazite u neposrednoj opasnosti, pokušaj bijega može samo razljutiti otmičara i dovesti do osvete ili do ograničavajućih uslova za Vas i ostale taoce. Ako Vam je naredjeno da uradite nešto što je očito opasno ili ako se čini da se situacija pogoršava i da može doći do nasilja, uradite što god možete kako biste spasili život – ipak, imajte na umu da se većina talačkih situacija okonča bez ljudskih gubitaka; i
8. Ukoliko specijalne policijske jedinice poduzmu akciju, ostanite na zemlji i poštujujte njihove instrukcije (Miller, 2005).

⁴ <http://www.mup.hr/6865/162.aspx>

⁵ http://arhiva.mup.gov.rs/cms_lat/direkcija.nsf/pregovaracki-tim-nadleznost.h

⁶ Za nešto detaljniji uvid vidjeti članove 22. i 47. Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Crne Gore. Pravilnik je dostupan na: <http://www.mup.gov.me/organizacija>.

4. ZAKLJUČAK I PREPORUKE

Talačke krize spadaju među najosjetljivije situacije s kojima se suočavaju policijske agencije širom svijeta iz bar dva razloga. Prvi, život i sigurnost nedužnih građana su pod direktnom prijetnjom i svaki operativni neuspjeh predstavlja direktno urušavanje ugleda suštine postojanja policijske funkcije. To su zaštita javnog reda i mira, kao i sigurnosti građana. Drugi, bilo kakav policijski neuspjeh na ovom planu podriva povjerenje građana, koje se, inače, teško stiče i koje je nužno u borbi protiv savremenih oblika sigurnosnih prijetnji. Zbog toga, jako je važno da policijske strukture raspolažu sa što je moguće bolje obrazovanim i utreniranim kadrom ali i adekvatnim kriminalističko-tehničkim sredstvima. To je preduslov da svaki operativno-taktički potez na licu mjesta bude smišljen i precizan, a što će naposljetku dovesti do uspješnog okončanja talačke situacije.

Što se tiče Bosne i Hercegovine, rezultati istraživanja pokazuju da postoji još dosta prostora za rad i unapređivanje. Međutim, prije bilo kakve ocjene, treba imati na umu dvije činjenice. Prva, Bosna i Hercegovina je ekonomski slaba zemlja s kompleksnim državnim aparatom te takva situacija realno onemogućava bilo kakve ozbiljnije razvojne programe. To se neminovno odnosi i na policijske strukture gdje budžeti, nakon isplaćivanja plata i naknada, ne ostavljaju dovoljno prostora za adekvatno poboljšanje kapaciteta ljudskih resursa i materijalno-tehničke opremljenosti. Druga, talačke situacije i nisu tako zastupljene u bh. društvu, pa je i logično očekivati da se policijski resursi usmjeravaju na goruće probleme i najučestalije oblike kriminaliteta. Međutim, to nije opravdanje ili izgovor da se po ovom pitanju ne uradi više jer se situacija može promijeniti, a i neki oblici savremenih sigurnosnih prijetnji nose sa sobom veliku dozu nepredvidivosti. To se u prvom redu odnosi na terorizam od kojeg nije imuna nijedna država. Treba imati na umu da se terorističke grupe koriste talačkim situacijama kao jednom od taktika za izvođenje svojih napada i ostvarivanje gotovo uvijek vrlo važnih ciljeva. Osim toga, pogrešno je vezati ulogu pregovaračkih timova samo za talačke situacije. Njihove vještine se mogu koristiti za prevenciju suicida, zatvorskih pobuna, masovnih protesta i sličnih situacija sa kojima su se susretale bosanskohercegovačke policijske strukture u svom radu.

Rezultati istraživanja pokazuju da policijske strukture raspolažu resursima koji predstavljaju srž svakog pregovaračkog tima. Gotovo sve posmatrane institucije imaju kadrove koji se po potrebi mogu pojaviti u ulozi pregovarača, ali je uočena potreba za kvalitetnijim uređenjem

postojećih propisa i procedura. Također, pozitivan primjer iz MUP-a RS potvrđuje tezu da je pregovaranje ključna procedura u miroljubivom rješavanju talačkih situacija.

Na osnovu rezultata istraživanja, predlažemo:

- Na državnom nivou, u skladu sa nadležnostima već postojećih agencija za policijsku podršku i materijalno-finansijskim mogućnostima, uspostaviti centralni, koordinacioni forum ili savjetodavni odbor koji bi: uvezivao kapacitete svih policijskih struktura u pogledu policijskog pregovaranja i olakšavao njihovu upotrebu u slučaju nužde; organizirao zajedničke obuke i treninge policijskih službenika iz različitih domaćih agencija; organizirao i vodio međunarodnu saradnju i obuku sa inostranim policijskim strukturama; radio na pripremi i predlaganju zakonskih i podzakonskih akata u pogledu talačkih i sličnih situacija i pružao svaku drugu savjetodavnu pomoć po ovom pitanju;
- U policijskim agencijama u BiH donijeti neophodne podzakonske akte koji bi određivali način postupanja policijskih službenika u slučaju talačkih i sličnih situacija. Izrada takvih akata bi se trebala zasnivati na savremenim naučnim i stručnim dostignućima u oblasti policijskog pregovaranja i kriznih situacija, ali iskoristiti i iskustva Policije Brčko distrikta BiH ili MUP-a RS; i
- U pogledu obuke kadeta i policijskih službenika, trebalo bi organizirati seminare o talačkim i sličnim situacijama te o svim aspektima policijskog pregovaranja.

5. BIBLIOGRAFIJA I KORIŠTENI IZVORI

Naučno-stručne publikacije:

Michaud et al, Predictive modeling in hostage and barricade incidents, *Criminal Justice and Behavior*, 2008, Vol. 35, 1136 – 1155.

Miller, L., Hostage Negotiation: Psychological Principles and Practices, *International Journal of Emergency Mental Health*, 2005, Vol. 7, 277 – 298.

Internet članci:

Grabianowski, E. (2005.). *How Hostage Negotiation Works*. [Online]. Dostupno na: <http://people.howstuffworks.com/hostage-negotiation.htm>. [29.06.2016.].

Interpol. (n.d). *Criminal Intelligence analysis*. [Online]. Dostupno na: <http://www.interpol.int/INTERPOL-expertise/Criminal-Intelligence-analysis>. [16.08.2016.].

Miller, L. (2007.). *Hostage negotiations: Psychological strategies for resolving crises*. [Online]. Dostupno na: <https://www.policeone.com/standoff/articles/1247470-Hostage-negotiations-Psychological-strategies-for-resolving-crises/>. [27.06.2016.].

Texas Association of Police Explorers. (2009). *Hostage Negotiation*. [Online]. Dostupno na: https://www.google.ba/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0ahUKEwjPuevUpM_NAhXIVBQKHWxBC7kQFgggMAA&url=http%3A%2F%2Fwww.co.wise.tx.us%2Fconstable%2FDownloads%2FHostage%2520Negotiation.pdf&usg=AFQjCNEnl-ioRUUErZjQqM9-FhXVSq6UKg. [30.06.2016.].

Drugi online izvori:

<http://www.mup.hr/main.aspx?id=162>

<http://www.mup.hr/6865/162.aspx>

http://arhiva.mup.gov.rs/cms_lat/direkcija.nsf/pregovaracki-tim-nadleznost.h

<http://www.mup.gov.me/organizacija>

*Centar za sigurnosne studije
Centre for Security Studies*

*Branilaca Sarajeva 13/I, 71 000
Sarajevo*

Tel: +387 33 262 455 / 262 456

Fax: +387 33 223 250

e-mail: info@css.ba

www.css.ba